

МІЖРЕГІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ

НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА

дисципліни

“ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО”
(для бакалаврів)

Київ 2017

Підготовлено професором кафедри цивільно-правових дисциплін
О. М. Міхатуліною

Затверджено на засіданні кафедри цивільно-правових дисциплін (протокол
№ 1 від 31.08.17)

Схвалено Вченою радою Навчально-наукового інституту права (протокол
№ 8 від 31.08.17)

Міхатуліна О. М. Навчальна програма дисципліни "Цивільне право" (для
бакалаврів). – К.: ДП «Вид. дім «Персонал», 2017. – 33 с.

Навчальна програма містить пояснювальну записку, тематичний план,
зміст дисципліни, вказівки до виконання контрольної роботи, теми
контрольних робіт, питання для самоконтролю, а також список літератури.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Цивільне право є однією з найбільших та найскладніших галузей права. Складнощі його вивчення пояснюються великим обсягом навчального матеріалу, складністю теоретичних категорій, мінливістю та суперечливістю законодавчих актів.

Людина як носій певних прав та інтересів є складовою й водночас центром ідей громадянського суспільства. Цивільне право, як відомо, «обслуговує» сферу життєдіяльності громадянського суспільства, є засобом позитивної регламентації нормальних відносин у суспільстві. Саме юристи (взагалі) й співробітники правоохоронних органів (зокрема) покликані бути провідниками реалізації основних ідей громадянського суспільства. Ці ідеї є головними принципами приватного (цивільного) права: неприпустимість свавільного втручання у сферу особистого життя фізичної особи; рівність усіх форм власності; свобода договору; неприпустимість позбавлення права власності, крім випадків, передбачених законом; свобода підприємництва; судовий захист будь-якого права у разі його порушення та ін.

Метою дисципліни є опанування студентами основними теоретично-методологічними засадами цивільно-правового регулювання майнових і особистих немайнових відносин в умовах ринкової економіки, приведення цивільного законодавства у відповідність до Конституції України і міжнародних норм приватного права, новітніх вимог сучасності.

Завданням дисципліни є формування у студентів системи науково-теоретичних знань з проблем цивільного права, визначення та розкриття основних проблем розуміння його понять, категорій та інститутів, напрямів розвитку та удосконалення цивільного законодавства в умовах ринкової економіки і правової держави, вирішення проблем його застосування у юридичній практиці, викладення їх у навчальному процесі.

В результаті вивчення дисципліни студенти повинні:

Знати теоретичні засади цивільного права, концепції, напрями і основні проблеми його розвитку, удосконалення цивільного законодавства, тенденції

та перспективи його розвитку в умовах ринкової економіки і демократизації суспільства, основні наукові теорії науки цивільного права.

Уміти правильно визначати проблеми цивільного права і цивільного законодавства, шляхи їх подолання, тлумачити та розкривати основні поняття, інститути та категорії цивільного права, здійснювати наукові дослідження і забезпечувати навчальний процес.

Вивчення дисципліни повинне базуватись на знаннях, отриманих студентами під час опанування ними фундаментальних положень цивільного, господарського права та інших суміжних правових дисциплін і курсів.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

дисципліни

"ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО"

№ пор.	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль I. Загальна частина
1	Поняття цивільного права
2	Загальна характеристика цивільного законодавства
3	Цивільні правовідносини
4	Відповідальність у цивільному праві
5	Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин
6	Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин
7	Об'єкти цивільних прав
8	Правочини
9	Позовна давність у цивільному праві
10	Особисті немайнові права фізичної особи
11	Загальні положення про речове право. Право власності
12	Право приватної власності юридичних осіб. Захист права власності
	Змістовий модуль II. Особлива частина
13	Зобов'язальне право
14	Загальні положення про договір. Підстави зміни та розірвання договору
15	Виконання, припинення зобов'язань та способи забезпечення їх виконання

16	Недоговірні зобов'язання
17	Поняття захисту цивільних прав. Способи захисту цивільних прав
18	Спадкове право
19	Сімейне право
Разом годин: 360	

ЗМІСТ
дисципліни
«ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО»

Змістовий модуль I. Загальна частина

Тема 1. Поняття цивільного права

Поняття цивільного права як галузі права. Цивільне право в системі права України. Предмет цивільно-правового регулювання. Метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин. Функції цивільного права. Принципи цивільного права. Визначення цивільного права. Система цивільного права. Джерела цивільного права та їх характеристика.

Література [1-5; 15-18]

Тема 2. Загальна характеристика цивільного законодавства

Поняття цивільного законодавства і його співвідношення з цивільним правом. Система цивільного законодавства і Цивільний кодекс України. Співвідношення загального і спеціального цивільного законодавства. Дії цивільного законодавства. Аналогія права й аналогія закону.

Правове значення судової практики і постанов вищих судових інстанцій, звичаїв, правил і норм моралі при застосуванні цивільного законодавства.

Акти цивільного законодавства України.

Література [1-5; 15-18]

Тема 3. Цивільні правовідносини

Загальна характеристика цивільних правовідносин. Поняття цивільних правовідносин. Види цивільних правовідносин. Ознаки цивільних правовідносин.

Суб'єкти цивільних правовідносин. Права й обов'язки суб'єктів цивільних правовідносин. Класифікація цивільних правовідносин. Елементи цивільних правовідносин.

Здійснення цивільних прав і виконання цивільних обов'язків. Межі здійснення цивільних прав і обов'язків.

Право на захист цивільних прав та інтересів. Способи і порядок захисту цивільних прав.

Література [1-5; 15-18]

Тема 4. Відповідальність у цивільному праві

Поняття цивільно-правової відповідальності. Особливості цивільно-правової відповідальності.

Види цивільно-правової відповідальності. Поняття договірної та недоговірної відповідальності; пайової, субсидіарної та солідарної.

Підстави цивільно-правової відповідальності. Загальні умови цивільно-правової відповідальності. Поняття протиправності порушених суб'єктивних прав; вини; збитку; причинного зв'язку.

Цивільно-правова відповідальність за невиконання зобов'язань. Форми цивільно-правової відповідальності за невиконання зобов'язань.

Підстави звільнення від відповідальності.

Література [1-5; 15-18]

Тема 5. Фізичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин

Фізичні особи як суб'єкти цивільного права. Поняття фізичної особи. Правоздатність фізичних осіб. Зміст правоздатності фізичних осіб. Дієздатність фізичних осіб. Види дієздатності. Зміст дієздатності фізичних осіб. Співвідношення цивільної правосуб'єктності та суб'єктивного права. Співвідношення цивільної дієздатності та правоздатності.

Опіка і піклування. Місце проживання і його правове значення. Визнання фізичної особи зниклою безвісти. Оголошення фізичної особи померлою.

Акти цивільного стану.

Література [1-5; 15-18]

Тема 6. Юридичні особи як суб'єкти цивільних правовідносин

Поняття й ознаки юридичної особи як суб'єкта цивільних відносин. Організаційно-правові форми юридичних осіб і види юридичних осіб за цивільним законодавством України.

Порядок створення юридичних осіб. Реєстрація юридичних осіб. Правоздатність юридичних осіб. Дієздатність юридичних осіб. Правове становище філій і представництв юридичної особи.

Припинення юридичних осіб. Види припинення та їх відмінності. Ліквідація юридичної особи, підстави ліквідації.

Література [1-5; 15-18]

Тема 7. Об'єкти цивільних прав

Поняття і класифікація об'єктів цивільних прав (правовідносин).

Речі як об'єкти цивільних прав (правовідносин). Речі цивільних прав. Види речей цивільних прав.

Цінні папери як об'єкт цивільних правовідносин.

Дії та результат дій як об'єкти цивільних прав (правовідносин).

Результати інтелектуальної, творчої діяльності як об'єкти цивільних прав. Інформація як об'єкт цивільних прав.

Особисті немайнові блага як об'єкти цивільних прав.

Інші об'єкти цивільних прав.

Література [1-5; 15-18]

Тема 8. Правочини

Поняття та види правочинів. Загальні вимоги, додержання яких є необхідним для чинності правочину. Презумпція правомірності правочину. Форма правочину. Способи волевиявлення.

Державна реєстрація правочину.

Тлумачення змісту правочину. Відмова від правочину. Недійсність правочину. Правові наслідки недійсності правочину.

Поняття представництва. Значення представництва. Підстави представництва. Види представництва. Представництво за законом. Комерційне представництво. Представництво за дорученням. Передоручення.

Доручення і його види. Форма доручення. Доручення юридичної особи. Термін доручення. Припинення представництва за дорученням. Скасування доручення. Відмовлення представника від здійснення дій, що були визначені дорученням.

Література [1-5; 15-18]

Тема 9. Позовна давність у цивільному праві

Поняття строку і терміну. Визначення строку і терміну. Початок плинущу строку. Закінчення строку. Порядок здійснення дій.

Поняття позовної давності. Загальна позовна давність. Спеціальна позовна давність. Зміна тривалості позовної давності. Числення позовної давності. Початок плинущу позовної давності. Позовна давність у випадку заміни сторін у зобов'язанні. Призупинення плинущу позовної давності. Переривання плинущу позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.

Література [1-5; 15-18]

Тема 10. Особисті немайнові права фізичної особи

Поняття особистого немайнового права. Види особистих немайнових прав відповідно до Конституції України. Рівність особистих немайнових прав громадян. Забезпечення, здійснення та обмеження у здійсненні особистих немайнових прав. Захист та поновлення порушеного особистого права. Спростування неправдивої інформації та заборона поширення інформації, якою порушуються особисті права.

Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Право на життя та охорону здоров'я. Право на свободу та особисту недоторканість. Право на донорство. Право на сім'ю. Право на опіку та піклування. Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи. Право на ім'я. Право на повагу до гідності, честі та ділової репутації. Право на індивідуальність. Право на особисте життя і його таємницю. Право на інформацію. Право на особисті наміри. Право на таємницю кореспонденції. Право на особисте зображення. Право на місце проживання та пересування. Право на недоторканість житла. Право на вибір роду занять. Право на об'єднання та мирні збори. Роль органів внутрішніх справ у забезпеченні та захисті особистих немайнових прав.

Література [1-5; 15-18]

Тема 11. Загальні положення про речове право. Право власності

Поняття та ознаки речового права. Підстави виникнення речових прав. Об'єкти та суб'єкти речового права. Види речових прав.

Захист речових прав. Поняття захисту речових прав, форми та способи захисту.

Поняття права власності та його зміст. Поняття права власності в об'єктивному та суб'єктивному розумінні. Недоторканість права власності. Зміст права власності.

Право власності на землю (земельну ділянку). Земля (земельна ділянка) як об'єкт права власності. Суб'єкти та об'єкти права власності на землю. Право власника на забудову земельної ділянки. Самочинне будівництво. Право на земельну ділянку при придбанні житлового будинку, будівлі або споруди, що розміщені на ній.

Право власності на житло. Поняття житла. Житловий будинок, садиба, квартира як об'єкти права власності. Права власника житлового будинку квартири. Права житлово-будівельного кооперативу та їх членів на квартиру в будинку кооперативу. Об'єднання власників житлових будівників, квартир.

Припинення права власності. Підстави та порядок припинення права власності.

Література [1-5; 15-18]

Тема 12. Право приватної власності юридичних осіб. Захист права власності

Поняття права власності кооперативів. Суб'єкти, об'єкти та підстави власності кооперативів. Здійснення права власності кооперативів.

Поняття права господарських товариств. Суб'єкти, об'єкти та підстави власності господарських товариств. Здійснення права власності господарських товариств.

Поняття права господарських об'єднань. Суб'єкти, об'єкти та підстави власності господарських об'єднань. Здійснення права власності господарських об'єднань.

Поняття права суспільних об'єднань. Суб'єкти, об'єкти та підстави власності суспільних об'єднань. Здійснення права власності суспільних об'єднань.

Поняття та зміст права державної та комунальної власності.

Загальна характеристика захисту права власності. Основи цивільно-правового захисту права власності. Цивільно-правові засоби захисту права власності.

Загально-правові засоби захисту права власності. Захист права власності від порушень, не пов'язаних з позбавленням власності.

Позов про визнання права власності. Умови подання позову про визнання права власності. Зміст позову про визнання права власності.

Інші засоби захисту права власності.
Поняття самозахисту права власності.

Література [1-5; 15-18]

Змістовий модуль II. Особлива частина

Тема 13. Zobов'язальне право

Поняття zobов'язального права і його місце в системі галузі цивільного права. Поняття zobов'язального права в об'єктивному розумінні. Система zobов'язального права. Загальні та спеціальні норми zobов'язального права та їх співвідношення.

Zobов'язальне правовідношення (zobов'язання). Поняття zobов'язального правовідношення. Поняття і види підстав виникнення zobов'язань. Правова класифікація zobов'язань і критерії його здійснення.

Суб'єкти zobов'язань. Треті особи у zobов'язанні. Зміна осіб у zobов'язанні.

Виконання zobов'язання. Загальні умови виконання zobов'язання. Поняття належного виконання zobов'язання. Принципи належного виконання zobов'язань. Суб'єкт, предмет, строк, місце, спосіб та валюта виконання zobов'язань.

Способи забезпечення належного виконання zobов'язань. Поняття забезпечувальних правовідносин, що спонукають до належного виконання zobов'язань (загальні ознаки). Види способів забезпечення належного виконання zobов'язань.

Неустойка. Поняття неустойки. Підстави виникнення права на неустойку. Види неустойки.

Завдаток. Поняття завдатку. Предмет завдатку. Функції завдатку. Правові наслідки порушення або припинення zobов'язання, забезпеченого завдатком.

Порука. Поняття поруки. Правові наслідки порушення або припинення zobов'язання, забезпеченого порукою. Права поручителя, який виконав zobов'язання. Припинення поруки.

Гарантія. Поняття гарантії. Правові наслідки порушення або припинення zobов'язання, забезпеченого гарантією. Право гаранта на зворотну вимогу до боржника.

Застава. Поняття застави. Підстави виникнення застави. Окремі види застави. Форма договору застави та його реєстрація. Предмет застави.

Наступна застава. Правові наслідки невиконання зобов'язання, забезпечених заставою. Припинення права застави.

Притримання. Поняття притримання. Розпорядження річчю, яку притримує кредитор. Задоволення вимог за рахунок речі, яку притримує кредитор.

Припинення зобов'язань. Поняття і підстави припинення зобов'язань. Припинення зобов'язання належним виконанням, переданням відступного, зарахуванням зустрічних вимог, за домовленістю сторін, прощенням боргу, поєднанням боржника і кредитора в одній особі, неможливістю його виконання, смертю фізичної або ліквідацією юридичної особи.

Правові наслідки порушення зобов'язань. Поняття порушення зобов'язання. Правові наслідки порушення зобов'язань та їх види.

Література [1-5; 15-18]

Тема 14. Загальні положення про договір. Підстави зміни та розірвання договору

Поняття та значення договору. Договір як юридичний факт та засіб регулювання відносин його учасників. Принцип свободи договору. Види договору. Договори односторонні та двосторонні, оплатні та безоплатні, реальні та консенсуальні. Попередній договір. Публічний договір. Договір про приєднання. Договір на користь третьої особи.

Зміст договору. Обов'язкова сила договору. Взірцеві умови договору. Строк дії договору. Ціна договору.

Укладення договору. Істотні, звичайні та випадкові умови договору. Форма договору. Момент укладення договору. Стадії укладення договору. Поняття оферти та акцепту. Оферта, яка містить та не містить строку для акцепту. Акцепт, одержаний із запізненням. Вирішення переддоговірних спорів. Укладення договору на біржах, аукціонах, конкурсах тощо. Зміна або розірвання договору та їх підстави. Форма і порядок зміни або розірвання договору.

Література [1-5; 15-18]

Тема 15. Виконання, припинення зобов'язань та способи забезпечення їх виконання

Поняття виконання зобов'язань. Принципи виконання зобов'язань. Суб'єкти і предмет виконання. Спосіб, місце і строк виконання.

Поняття забезпечення зобов'язань. Види забезпечення зобов'язань. Форма правочину щодо забезпечення зобов'язань. Способи забезпечення зобов'язань. Неустойка. Поручка. Гарантія. Завдаток. Застава. Притримання. Окремі види зобов'язань. Договірні зобов'язання. Недоговірні зобов'язання.

Підстави припинення зобов'язання. Припинення зобов'язань за домовленістю сторін. Припинення зобов'язання прощенням боргу. Припинення зобов'язання смертю фізичної особи. Припинення зобов'язання ліквідацією юридичної особи.

Література [1-5; 15-18]

Тема 16. Недоговірні зобов'язання

Рятування здоров'я та життя фізичної особи, майна фізичної або юридичної особи. Зобов'язання, що виникають внаслідок рятування здоров'я та життя фізичної особи: поняття, сторони, підстави виникнення, предмет, права та обов'язки сторін. Зобов'язання, що виникають у зв'язку з рятуванням майна іншої особи: поняття, сторони, підстави виникнення, предмет, права та обов'язки.

Створення загрози життю, здоров'ю, майну фізичної або юридичної особи. Зобов'язання, що виникають у разі створення загрози життю, здоров'ю, майну осіб: поняття, сторони, підстави виникнення, предмет, права та обов'язки сторін.

Відшкодування шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органу дізнання, попереднього (досудового) слідства, прокуратури або суду.

Відшкодування шкоди, завданої злочином.

Відшкодування шкоди, завданої особами, що не досягли повноліття, та недієздатними особами.

Відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки.

Відшкодування шкоди, завданої каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліків товарів, робіт (послуг).

Література [1-5; 15-18]

Тема 17. Поняття захисту цивільних прав. Способи захисту цивільних прав

Поняття та загальні положення про захист цивільних прав та інтересів.

Класифікація захисту цивільних прав.

Підстави для захисту цивільних прав: порушення, невизнання, оскарження.

Поняття захисту цивільних прав та інтересів судом. Способи захисту цивільних прав і інтересів судом.

Поняття захисту цивільних прав та інтересів в адміністративному порядку. Способи захисту цивільних прав та інтересів в адміністративному порядку.

Захист цивільних прав нотаріусом.

Самозахист цивільних прав. Форми самозахисту цивільних прав.

Поняття нематеріальних благ та їх захист.

Ознаки немайнових прав та їх захист.

Компенсація моральної шкоди.

Захист чести, гідності та ділової репутації.

Поняття та види цивільно-правової відповідальності.

Зобов'язання, що виключають відповідальність боржника.

Прострочення виконання.

Література [1-5; 15-18]

Тема 18. Спадкове право

Поняття спадкування. Види спадкування. Права та обов'язки особи, яка не входить до складу спадщини. Час та місце відкриття спадщини. Підстави для виникнення права на спадкування. Спадкоємці. Усунення від права на спадкування. Об'єкти спадкового правонаступництва.

Поняття заповіту. Право на заповіт. Спадкоємці за заповітом. Форма заповіту. Зміст заповіту. Заповідальна відмова та її предмет. Право на обов'язкову частку у спадщині. Заповіт з умовою. Заповіт подружжя. Підприємченість спадкоємців. Спадкування частини спадщини, що не охоплена заповітом. Право заповідача на скасування та зміну заповіту. Недійсність заповіту.

Черговість спадкування за законом. Зміна черговості закликання до спадкування. Спадкування за правом представлення. Частка спадкоємців за законом у спадковому майні.

Право на прийняття спадщини. Строки для прийняття спадщини. Дії, які засвідчують згоду прийняття спадщину. Заповідальна відмова. Відмова від прийняття спадщини. Поділ спадщини між спадкоємцями. Подання кредитором померлого претензій до спадкоємців. Охорона спадщини.

Призначення виконавця заповіту. Повноваження виконавця заповіту. Строк чинності повноважень виконання заповіту.

Оформлення права на спадщину. Державна реєстрація прийняття спадщини. Внесення змін до свідоцтва про право на спадщину та його анулювання.

Спадковий договір, його поняття, сторони.

Література [1-5; 15-18]

Тема 19. Сімейне право

Поняття та принципи сімейного права. Законодавство про шлюб та сім'ю України, історія його розвитку. Суспільні відносини, що регулюються сімейним правом. Основні засади сімейного права. Особливості здійснення сімейних прав та обов'язків, неповнолітніми.

Поняття сім'ї у соціологічному та юридичному значенні. Суб'єкти і об'єкти сімейних правовідносин. Юридичні факти та їх види. Акти цивільного стану та їх реєстрація. Здійснення сімейних прав та виконання обов'язків. Спорідненість та свояцтво, їх юридичне значення. Захист сімейних прав.

Поняття шлюбу. Реєстрація шлюбу та її правове значення. Порядок реєстрації шлюбу. Права осіб, які перебувають у фактичних шлюбних відносинах.

Недійсність шлюбу. Підстави та порядок визнання шлюбу недійсним. Порядок та наслідки визнання шлюбу недійсним.

Поняття шлюбного договору (контракту). Право на укладання шлюбного договору. Зміст, форма та час дії шлюбного договору. Зміна умов шлюбного договору.

Примусове розірвання шлюбу або визнання його недійсним.

Повна рівноправність подружжя у сімейних правовідносинах. Рівноправність їх особистих прав та обов'язків. Прізвище подружжя. Місце проживання подружжя. Вибір подружжям заняття та професії. Рівноправність прав та обов'язків у вихованні дітей. Інші особисті права та обов'язки подружжя.

Припинення шлюбу внаслідок смерті чоловіка або дружини. Припинення шлюбу шляхом його розірвання. Розірвання шлюбу судом. Розірвання шлюбу в державних органах реєстрації актів цивільного стану. Час припинення шлюбу в разі його розірвання. Поновлення шлюбу. Правові наслідки припинення шлюбу.

Література [1-5; 15-18]

ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ КОНТРОЛЬНОЇ РОБОТИ

Студент виконує контрольну роботу індивідуально в письмовому вигляді відповідно до вказівок і запропонованих варіантів завдань. Контрольна робота складається з теоретичного завдання.

Щоб виконати завдання контрольної роботи, потрібно опрацювати рекомендовані джерела, спеціальну літературу, законодавчі та підзаконні акти, а також узагальнення судової, господарської та нотаріальної практики.

Студент вибирає тему контрольної роботи за останньою цифрою залікової книжки.

Наприклад, остання цифра залікової книжки 8. У цьому випадку студент вибирає тему 8, 18 або 28.

ТЕМИ КОНТРОЛЬНИХ РОБІТ

1. Розкрити поняття цивільного права та його системи.
2. Розкрити поняття цивільного права як галузі права.
3. Визначити місце цивільного права в системі права України.
4. Дослідити відмежування цивільного права від інших галузей права України, які регулюють майнові та немайнові відносини.
5. Розкрити поняття, ознаки та значення предмета цивільно-правового регулювання.
6. Схарактеризувати поняття, ознаки та значення методу цивільно-правового регулювання, його особливості.
7. Розкрити поняття, значення та види функцій цивільного права.
8. Розкрити поняття, значення та види принципів цивільного права.

9. Охарактеризувати поняття та елементи системи цивільного права.
10. Порівняти предмет та метод науки цивільного права та навчальної дисципліни, їх значення.
11. Дослідити цивільне законодавство України
12. Порівняти цивільне право та цивільне законодавство. Проаналізувати загальні засади цивільного законодавства.
13. Дослідити Конституцію України та її значення для цивільного законодавства.
14. Схарактеризувати цивільний кодекс України як основу цивільного законодавства.
15. Проаналізувати закони України, укази Президента України та постанови Кабінету Міністрів України як основу цивільного законодавства; акти законодавства інших органів державної влади України, органів влади Автономної Республіки Крим.
16. Дослідити дію актів цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.
17. Схарактеризувати акти цивільного законодавства і договір. Звичай. Міжнародний договір, що регулює цивільні відносини, як частина національного цивільного законодавства України.
18. Визначити співвідношення загального і спеціального законодавства. Визначити поняття “аналогія закону” і “аналогія права”.
19. Розкрити правове значення судової практики, роз'яснень вищих судових інстанцій, і норм моралі.
20. Визначити поняття та особливості цивільних правовідносин.
21. Розкрити класифікацію цивільних правовідносин та її правове значення.
22. Проаналізувати поняття і види суб'єктивних цивільних прав та обов'язків, що складають зміст цивільних правовідносин.
23. Розкрити поняття та значення об'єктів цивільних правовідносин.
24. Дослідити оборотоздатність об'єктів.

25. Схарактеризувати правосуб'єктність учасників цивільних правовідносин.

26. Розглянути поняття та значення підстав (юридичних фактів) виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Юридичний склад.

27. Розкрити класифікацію юридичних фактів.

28. Проаналізувати здійснення цивільних прав та виконання обов'язків: межі, умови.

29. Схарактеризувати поняття права на захист цивільних прав та інтересів: форма, способи.

30. Розкрити поняття фізичної особи.

ПИТАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

1. Поняття цивільного права як галузі права. Предмет та метод цивільно-правового регулювання суспільних відносин.

2. Акти цивільного законодавства, їх система.

3. Дія актів цивільного законодавства у часі, просторі та за колом осіб.

4. Співвідношення загального і спеціального законодавства. Аналогія закону і аналогія права.

5. Поняття та особливості цивільних правовідносин. Класифікація цивільних правовідносин та її правове значення.

6. Елементи цивільних правовідносин та їх зміст.

7. Поняття та значення підстав (юридичних фактів) виникнення, зміни та припинення цивільних правовідносин. Юридичний склад. Класифікація юридичних фактів.

8. Здійснення цивільних прав та виконання обов'язків.

9. Поняття права на захист цивільних прав та інтересів.

10. Поняття фізичної особи. Правоздатність фізичної особи.

11. Цивільна дієздатність фізичних осіб, зміст та її види.
12. Обмеження та поновлення цивільної дієздатності фізичної особи.
13. Визнання фізичної особи недієздатною та поновлення у дієздатності.
14. Визнання фізичної особи зниклою безвісти.
15. Оголошення фізичної особи померлою.
16. Акти цивільного стану.
17. Поняття, цілі та значення опіки та піклування.
18. Поняття, ознаки та значення юридичних осіб. Вчення про юридичні особи.
19. Види юридичних осіб.
20. Способи створення юридичної особи.
21. Цивільна правоздатність та дієздатність юридичної особи.
22. Філії та представництва юридичної особи.
23. Речі як об'єкти цивільних прав.
24. Класифікація речей та її правове значення.
25. Оборотоzдатність речей у цивільному праві.
26. Майно як особливий об'єкт цивільних прав.
27. Роботи та послуги як об'єкти цивільних прав.
28. Поняття, ознаки та значення правочинів.
29. Види правочинів.
30. Чинність правочину.
31. Тлумачення змісту правочину.
32. Недійсність правочину.
33. Поняття, підстави виникнення та види представництва.
34. Вчинення правочинів представником.
35. Довіреність.
36. Припинення представництва.
37. Поняття строку і терміну, їх значення та види.
38. Обчислення строків.

39. Поняття, сутність та значення позовної давності. Вимоги, на які позовна давність не поширюється.
40. Види позовної давності.
41. Обчислення та перебіг позовної давності.
42. Зупинення та переривання перебігу строків позовної давності.
43. Поняття та види особистих немайнових прав. Зміст особистого немайнового права.
44. Здійснення особистих немайнових прав.
45. Захист особистих немайнових прав.
46. Поняття права власності та його зміст.
47. Підстави набуття права власності.
48. Момент виникнення права власності у набувача.
49. Здійснення права власності.
50. Право власності на землю (земельну ділянку).
51. Право власності на житло.
52. Припинення права власності.
53. Поняття та види права спільної власності. Здійснення права спільної власності.
54. Речово-правові способи захисту права власності.
55. Зобов'язально-правові та інші способи захисту права власності.
56. Право володіння чужим майном як речове право.
57. Право користування чужим майном як речове право.
58. Поняття права інтелектуальної власності. Система виключних прав на нематеріальні об'єкти.
59. Захист права інтелектуальної власності.
60. Об'єкти авторського права.
61. Зміст суб'єктивного авторського права.
62. Суміжні права.
63. Об'єкти патентного права.
64. Зміст суб'єктивного патентного права.

65. Право на комерційне найменування.
66. Право на торгівельну марку.
67. Зобов'язальне правовідношення (зобов'язання).
68. Суб'єкти зобов'язань. Треті особи у зобов'язанні. Зміна осіб у зобов'язанні.
69. Виконання зобов'язання.
70. Способи забезпечення належного виконання зобов'язань.
71. Неустойка.
72. Завдаток.
73. Поручка.
74. Гарантія.
75. Застава.
76. Притримання.
77. Припинення зобов'язань.
78. Правові наслідки порушення зобов'язань.
79. Цивільно-правова відповідальність: поняття, умови, види.
80. Цивільно-правовий договір.
81. Зміст цивільно-правового договору і класифікація його умов.
82. Порядок укладення договорів.
83. Підстави для зміни або розірвання договору.
84. Договір купівлі-продажу.
85. Договір поставки.
86. Договір контрактації.
87. Договір постачання енергетичними та іншими ресурсами через приєднану мережу.
88. Договір міни.
89. Договір ренти.
90. Договір довічного утримання (догляду).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

Основна

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 5 – 17.
2. Всемирная конвенция об авторском праве (пересмотренная в Париже 24 июля 1971 года) // Международные нормативные акты ЮНЕСКО. – М.: Логос, 1993. – С. 435–450.
3. Земельний кодекс України. – Харків: Одіссей, 2015. – 140 с.
4. Кодекс законів про працю України з постатейними матеріалами. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 244 с.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – Харків: Одіссей, 1998. – 244 с.
6. Кримінальний кодекс України. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – 240 с.
7. Митний кодекс України. – Харків: РИФ "АРСИС, ЛТД", 2002. – 224 с.
8. Науково-практичний коментар до Кримінально-процесуального кодексу України. – Харків: Арсис, 2000. – 576 с.
9. Сімейний кодекс України - Харків: Одіссей, 2015. – 324 с.
10. Цивільний кодекс України. – Харків: Одіссей, 2015.– 856 с.
11. Цивільний кодекс України: коментар. – Харків: Одіссей, 2015. – 856 с.
12. Цивільний процесуальний кодекс України. – Харків: Одіссей, 2015. – 624 с.
13. Господарський кодекс України. – Харків: Одіссей, 2015. – 824 с.
14. Господарсько-процесуальний кодекс України з постатейними матеріалами. – К.: Юстиція, 2015. – 544 с.
15. Закон України "Про охорону прав на знаки для товарів та послуг" від 15 грудня 1993 року № 3689-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – С. 36.
16. Закон України "Про авторське право та суміжні права" від 23 грудня 1993 року // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 13. – С. 64.

17. Закон України "Про банки і банківську діяльність" від 7 грудня 2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5–6. – С. 30.

18. Закон України "Про виконавче провадження" від 30 червня 1999 р. (з наступними змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 34. – С. 274.

19. Закон України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом" від 1992 р. (з наступними змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 33–34. – С. 403.

20. Закон України "Про власність" від 7 лютого 1991 року № 697-ХІІ // Відомості Верховної Ради. – 1991. – № 20. – С. 249.

21. Закон України "Про внесення змін до Житлового кодексу Української РСР" від 29.06.2004 р. № 1925-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 14. – С. 238.

22. Закон України "Про громадянство" // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 50. – С. 701.

23. Закон України "Про міжнародні договори України" від 29.06.2004 р. № 1906-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 10. – С. 47.

Додаткова

24. Верховець А. А. Про сплату процентів за ст. 625 ЦК України // Вісн. госп. судочинства. — 2005. — № 2.

25. Виграненко І. Г. До питання про поняття вини юридичної особи у сучасному цивільному праві // Економіка. Фінанси. Право. – 2006. – № 9. – С. 21–22.

26. Винар Л. Організаційно-правові форми юридичних осіб, заснованих державою // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 8. – С. 6–10.

27. Визнання угод неукладеними: Наук.-практ. комент. рішень та постанов госп. судів України // Вісн. госп. судочинства. – 2003. – № 1.

28. Винник О. Нетрадиционные способы защиты прав акционеров (опыт Соединенных Штатов Америки) // ПХП. – 1997. – № 5. – С. 10–14.
29. Винник О. Правовое положение общества с ограниченной ответственностью по законодательству Украины, Германии и Российской Федерации // Бизнес. – 1998. – 14 дек.
30. Віхров О. Роль і місце організаційно-господарських зобов'язань у сучасній економіці // Право України. – 2004. – № 4. – С. 53–54.
31. Гражданское и торговое право капиталистических государств // отв. ред. Е. А. Васильев. – М.: Междунар. отношения, 1993.
32. Волевиявлення сторін і звичайні умови договору за чинним законодавством: наук.-практ. комент. рішень та постанов госп. судів України // Вісн. госп. судочинства. – 2003. – № 1.
33. Галіахметов І. Концептуальні положення про підприємство в умовах розвитку цивільного права // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 9. – С. 32–36.
34. Гула Олена. Перетворення приватного підприємства на приватне товариство: шляхи вдосконалення організаційно-правової форми підприємства // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 4.
35. Ершова И. Казенное предприятие – коммерческая организация // Хозяйство и право. – 2001. – № 7.
36. Жшалкин Йван. Право доверительной собственности (к вопросу об ограничении и переходе права собственности) // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 5.
37. Загальна теорія цивільного права / за ред. О. А. Підпригори. – К.: Вища шк., 1992.
38. Знаменський Г. Ще раз про предмет господарського права // Вісн. академії правових наук України. – 2003. – № 2–3. – С. 567–580.
39. Зобов'язальне право. Теорія і практика: навч. посіб. / за ред. проф. О. В. Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 1998. – 912 с.

40. Ігнатенко В. Правова характеристика відносин, що виникають із заповідального відказу і заповідального покладення // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 8. – С. 31.
41. Спасибо-Фатєєва І. Поняття майна, майнових та корпоративних прав як об'єктів права власності // Українське комерц. право. – 2004. – № 5. – С. 9–18.
42. Иоффе О. С. Советское гражданское право. – Ч. 3. Правоотношения, связанные с продуктами творческой деятельности. Семейное право. Наследственное право. – Л.: Изд-во Ленинградского ун-та, 1965. – 347 с.
43. Иоффе О. С. Обязательственное право. – М., 1975.
44. Иоффе О. С. Избранные труды по гражданскому праву: из истории цивилистической мысли. Гражданское правоотношение. Критика теории “хозяйственного права”. – М.: Статут, 2000. – 777 с.
45. Исаев И. А. Становление хозяйственной мысли в СССР. – М.: Юрид. лит., 1986. – 176 с.
46. Кибенко Е. Р. Корпоративное право Украины. – Харьков: Еспада, 2001. – 288 с.
47. Корпоративне управління: навч. посіб. / Д. В. Задихайло, О. Р. Кібенко, Г. В. Назарова. – Х.: Еспада, 2003. – 688 с.
48. Каракаш І. Право поділеної власності на природні ресурси у законодавстві України // Право України. – 2001. – № 3.
49. Клименко О. М. Договір довічного утримання. – К.: Фурса, 2006. – 40 с.
50. Козлова Н. Правовая природа учредительных документов юридического лица // Хозяйство и право. – 2004. – № 1. – С. 55.
51. Колесник В. В., Бичковський О. П. Корпоратизація як форма приватизації: законодавчий аспект / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького АН України. – К., 1993. – 94 с.
52. Кот О. О. Перехід прав кредиторів: Історія. Теорія. Законодавство. – К.: Юрінком Інтер, 2002.

53. Кот О. О. До питання про визнання недійсними угод, укладених з метою, суперечною інтересам держави і суспільства // Вісн. госп. судочинства. – 2002. – № 4. – С. 177–182.
54. Кочергина Е. Организационно-правовая форма юридических лиц: генезис доктрин и подходов // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 1. – С. 36–39.
56. Кучер В. Особливості визначення правочину таким, що порушує публічний порядок // Право України. – 2003. – № 12. – С. 106–110.
57. Легка Е. Питання співвідношення положень ГК України та ЦК України про стягнення неустойки (штрафних санкцій) // Юрид. журн. – 2004. – № 8. – С. 80–82.
58. Легкая И. Спорное положение о “трех процентах” // Юрид. практика. – 2004. – № 38. – С. 13–14.
59. Ломидзе О., Ломидзе. Значение фактической передачи имущества собственника при его отчуждении и проблемы восстановления собственником своего владения // Хозяйство и право. – 2002. – № 1. – С. 101; № 2. – С. 96.
60. Луць В. В. Контракты у підприємницькій діяльності. – К.: Юрінком Інтер, 1999.
61. Майданик Р. Забезпечувальне право власності // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 1. – С. 29.
62. Майданик Р. Номінальне право власності (цивільно-правові аспекти) // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 11. – С. 16.
63. Майданик Р. Особливості довірчого управління спільним майновим комплексом власників майнових сертифікатів // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 4. – С. 14.
64. Мамутов В. К., Чувпило О. О. Господарче право зарубіжних країн. – К.: Ділова Україна, 1996. – 352 с.
65. Мамутов В. В. В чому біда і в чому вина цивілістів // Закон і бізнес. – 1997. – № 35. – С. 6; № 36. – С. 6.

66. Мамутов В. К., Ющик А. И. О предмете кодификации беспредметной критике // Вісн. госп. судочинства. – 2007. – № 2. – С. 110–119.
67. Мілаш В. С. Підприємницькі договори в господарській діяльності. – Полтава: АСМІ, 2005. – 450 с.
68. Міхно О. Поняття та види підстав припинення цивільно-правового договору // Право України. – 2004. – № 5. – С. 135–138.
69. Мічурін Є. Практика розгляду судами справ про визнання договорів відчуження нерухомості недійсними // Юрид. журн. – 2004. – № 3. – С. 96–99; № 10. – С. 98–101.
70. Москаленко И. В. Методологические основы исследования функций гражданско-правовых дефиниций // Юрид. мир. – 2003. – № 2. – С. 41–43.
71. Новицкий Й. Б., Лунц Л. А. Общее учение об обязательстве. — М., 1950.
72. Онищенко Г. Проблема встановлення межі здійснення суб'єктивного цивільного права // Юрид. журн. – 2006. – № 5. – С. 24–25.
73. Панченко М. Добросовісність, розумність і справедливість – правові засади цивільного права України // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 12. – С. 147–150.
74. Первомайський О. До питання про джерела цивільного права // Право України. – 2001. – № 2.
75. Підпригора О. Розмежування і взаємодія публічного і приватного права як методологічна проблема вітчизняного правознавства // Вісн. Академії правових наук України. – 2002. – № 4. – С. 77–86.
76. Підпригора О. А. Речові права на чуже майно // Укр. комерц. право. – 2004. – № 5. – С. 57–65.
77. Покрещук О. Місце Торгового кодексу в правовій системі України // Підприємництво, господарство і право. – 2001. – № 5.
78. Покровский А. И. Основные проблемы гражданского права. – 4-е изд., испр. – М.: Статут, 2003. – 351 с. (Классика российской цивилистики).

79. Потопальський С. С. Правові проблеми розмежування недійсних та неукладених договорів // Вісн. госп. судочинства. – 2005. – № 4. – С. 192–196.
80. Правові позиції щодо розгляду судами окремих категорій цивільних справ // Бюлетень законодавства і юрид. практики України. Розділ XII. Спадкове право. – К.: Юрінком, 1998. – № 8. – С. 189–193.
81. Право власності в Україні: навч. посіб. / О. В. Дзера, Н. С. Кузнецова, О. А. Підпригора та ін.; за заг. ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – К., 2000.
82. Предпринимательское право Украины: учебник / под общ. ред. Р. Б. Шишки. – Харьков: Эспада, 2001. – 480 с.
83. Прилуцький Р. Б. Проблеми кодифікації цивільного і господарського права // Проблеми кодифікації цивільного та господарського права: зб. наук, статей за матеріалами Республіканської наук.-практ. конф., 18 березня 2005, Київ / за заг. ред. канд. юрид. наук Р. Б. Прилуцького. – К.: КиМУ, 2005. – С. 342–366.
84. Прилуцький Р. Б. Щодо поняття та організаційно-правової форми біржі // Вісн. госп. судочинства. – 2007. – № 2. – С. 148–155.
85. Прилуцький Р. Б. Щодо розмежування господарського та цивільного права // Наукові праці МАУП. – 2007. – № 1.
86. Примак В. Д. Ризик і питання безвинної відповідальності в цивільному праві // Вісн. госп. судочинства. – 2002. – № 4. – С. 200–206.
87. Примак В. Д. Окремі аспекти відповідальності учасників цивільних правовідносин за дії контрольованих ними юридичних осіб // Вісн. госп. судочинства. – 2003. – № 2.
88. Присяжнюк Т., Мірошник О. Захист права власності у Європейському правовому просторі // Право України. – 2001. – № 8.
89. Проблеми кодифікації цивільного та господарського права: зб. наук, статей за матеріалами Республіканської наук.-практ. конф., 18 березня

- 2005 р., Київ / за заг. ред. канд. юрид. наук Р. Б. Прилуцького. – К.: КиМУ, 2005. – 482 с.
90. Розгон О. В. До питання про обов'язкову частку у спадщині // Актуальні проблеми цивільного і господарського права: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, МАУП, 19 травня 2006 р. / за заг. ред. Р. Б. Прилуцького. – К.: МАУП, 2007. – С. 235–242.
91. Майданик Р. Довірча власність у цивільному праві України (формування, порівняльний аналіз і поняття) // Укр. комерц. право. – 2004. – № 5. – С. 37–56.
92. Рубаних В. Власність і право власності: деякі нотатки з приводу українських реалій і співвідношення їх з понятійно-категоріальним апаратом і науковим інструментарієм // Підприємництво, господарство і право. – 2000. – № 11. – С. 39.
93. Рябоконт Є. О. Спадкове правовідношення в цивільному праві. Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2002.
94. Самойленко В. Корпоративное поглощение по-украински // Юрид. практика. – 2004. – № 18. – С. 10.
95. Сахарук Д. Поняття та види форми правочину // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 12. – С. 43–47.
96. Теньков С. Коментар до Постанови Вищого господарського суду України від 13 липня 2004 р. у справі № 6/1 “Застосування положень нового цивільного і господарського законодавства до розгляду спорів про відступлення права вимоги ” // Вісн. госп. судочинства. – 2004. – № 4. – С. 133–141.
97. Теньков С. Визначення істотних умов договору у судовій практиці: нові підходи // Вісн. госп. судочинства. – 2004. – № 4. – С. 150–154.
98. Слюсаревський М. М. Цивільно-правова відповідальність за порушення договору довірчого управління майном // Підприємництво, господарство і право. – 1997. – № 12.

99. Сібільов М. Зміст цивільно-правового договору // Вісн. Академії правових наук України. – 2003. – № 1. – С. 93–99.
100. Смітюх А. В. Добросовісність за проектом ЦК України: проблема визначення змісту поняття // Вісн. госп. судочинства. – 2003. – № 1. – С. 187–190.
101. Спадкове право. Теорія та практика: навч. посіб. – К.: Атіка, 2002. – 496 с.
102. Спасибо-Фатєєва І. Проблемні аспекти недійсних правочинів (на прикладі договору міни акцій) // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 7.
103. Спасибо-Фатєєва І. В. Нікчемні правочини та їх наслідки // Вісн. госп. судочинства. – 2004. – № 2. – С. 178–184.
104. Спасибо-Фатєєва І. Проблеми перетворення державної власності і здійснення корпоративних прав держави // Вісн. Академії правових наук України. – 2002. – № 4. – С. 94–105.
105. Судовий розгляд справ про визнання договорів неукладеними. Наук.-практ. комент. рішень та постанов госп. судів України // Вісн. госп. судочинства. – 2003. – № 2.
106. Теньков С. Проблемні питання судового розгляду спорів, що пов'язані із відшкодуванням збитків // Вісн. госп. судочинства. – 2005. – № 2. – С. 127–130.
107. Теоретические проблемы хозяйственного права. – М.: Наука, 1975. – 414 с.
108. Укладення угод між юридичними особами в усній формі: наук.-практ. комент. рішень та постанов госп. судів України // Вісн. госп. судочинства. – 2003. – № 1.
109. Халфина Р. О. Общее учение о правоотношении. – М., 1974.
110. Хатнюк Н. Юридична природа фіктивних та удаваних правочинів // Право України. – 2004. – № 4. – С. 37–41.

111. Хлонь О. Форс-мажор та непереборна сила: їх розмежування у цивільному праві // Право України. – 2005. – № 1. – С. 112–114.
112. Хозяйственное право: учебник / В. К. Мамутов, Г. Л. Знаменский, К. С. Хахулин и др. / под ред. В. К. Мамутова. – К.: Юринком Интер, 2002. – 912 с.
113. Хохлова Г. Принудительность как признак гражданско-правовой ответственности // Хозяйство и право. – 2003. – № 1. – С. 102–106.
114. Фурса Є. І. Спадкові правовідносини в нотаріальній і судовій практиці: дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2004.
115. Фурса Є. І. Особливості спадкування за правом на обов'язкову частку // Право України. – 2001. – № 1. – С. 87–91.
116. Цивільне право України: підручник: у 2 кн. / О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – Кн. 1 – 736 с.
117. Цивільне право України: підручник: у 2 кн. / О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін.; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової. – К.: Юрінком Інтер, 2004. – Кн. 2 – 640 с.
118. Цивільне право України. Договірні та недоговірні зобов'язання: підручник / С. С. Бичкова, І. А. Бірюков, В. І. Бобрик та ін.; за заг. ред. С. С. Бичкової. – К.: Вид-во КНТ, 2006. – 498 с.
119. Цивільний кодекс Укаїни: наук.-практ. комент.: у 2 ч. – Ч. 1 / Я. М. Шевченко. – К.: ІнЮре, 2004. – 692 с.
120. Цивільний кодекс Укаїни: наук.-практ. комент.: у 2 ч. – Ч. 2 / Я. М. Шевченко. – К.: ІнЮре, 2004. – 896 с.
121. Чукреев А. А. Добросовестность в системе принципов гражданского права // Журн. рос. права. – 2002. – № 11. – С. 100–104.
122. Шевчук Л. В. Заповіт як підстава виникнення правонаступництва в цивільному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. – К., 2001. – 17 с.

123. Шеремет О. Проблема забезпечення прав суб'єктів господарювання у правовідносинах з органами державної влади // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 7. – С. 16.
124. Юровська Г. В. Правочини як підстава виникнення цивільних прав і обов'язків // Адвокат. – 2004. – № 4. – С. 15–18.
125. Яворська О. Проблеми виникнення права приватної власності за давністю володіння (набувальна давність) // Підприємництво, господарство і право. – 2002. – № 1. – С. 33.
126. Яркіна Н. Е. Особенности применения альтернативных мер гражданско-правовой ответственности за нарушение смежных прав // Проблемы законности. – Х.: Нац. Юрид. Акад. України. – 2002. – Вип. 53.
127. Ярослава Шевченко. Право приватної власності в Україні: проблеми і перспективи // Укр. комерц. право. – 2004. – № 5. – С. 19–24.
128. Аверченко Н. Н. Понятие и признаки вещи как объекта гражданских прав // Журн. рос. права. – 2004. – № 5. – С. 86–92.
129. Актуальні проблеми цивільного і господарського права: Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, МАУП, 19 травня 2006 р. / за заг. ред. Р. Б. Прилуцького. – К.: МАУП, 2007. – 268 с.
130. Антимонов Б. С., Граве К.А. Советское наследственное право. – М.: Госюриздат, 1955. – 264 с.
131. Барабанщикова Л. М. Структура права собственности в российском гражданском праве // Юрид. мир. – 2003. – № 4. – С. 19–24.
132. Бараненков В. В. Понятие юридического лица в современном гражданском праве России // Государство и право. – 2003. – № 11. – С. 53–59.
133. Баринова Е. Вещные права – самостоятельная категория // Хозяйство и право. – 2002. – № 8. – С. 28.
134. Брагинский М. И., Витрянский В. В. Договорное право: общие положения. – М.: Статут, 2000.

135. Братусь С. Е. Предмет и система советского гражданского права. – М.: Госюриздат, 1963. – 197 с.
136. Гордон М. В. Наследование по закону и по завещанию. – М.: Юрид. лит., 1967. – 119 с.
137. Грибанов А. Понятие предприятия в российском гражданском праве // Хозяйство и право. – 2003. – № 5. – С. 62–70.
138. Джунь В. В. Інститут неспроможності: світовий досвід розвитку і особливості становлення в Україні: монографія. – 2-ге вид., випр. і допов. – К.: Юрид. практика, 2006. – 384 с.
139. Калаур І. Окремі аспекти застосування правових наслідків нікчемних і оспорюваних договорів // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 12. – С. 48–51.
140. Кашанина Т. В. Корпоративное право. Право хозяйственных товариществ и обществ. – М.: Норма, 1999. – 815 с.
141. Клименко О. М. Договір довічного утримання. – К.: Фурса, 2006. – 40 с.
142. Козлова Н. Правовая природа учредительных документов юридического лица // Хозяйство и право. – 2004. – № 1. – С. 55–74.
143. Коростей В. Как обеспечить эффективность хозяйственного и гражданского законодательства // Підприємництво, господарство і право. – 2003. – № 10. – С. 31–33.
144. Краснова С. А. Определение понятия “добросовестность” в российском гражданском праве // Журн. рос. права. – 2003. – № 3. – С. 62–67.
145. Кузнецова О. А. Принципы гражданского права: вопросы теории и практики // Правоведение. – 2005. – № 2. – С. 24–34.
146. Мамутов В. К. Опыт раздельной кодификации и инкорпорации хозяйственного и гражданского права // Экономика и право: сб. науч. тр. – К.: Юринком Интер, 2003. – С. 489–494.
147. Міхно О. Припинення та розірвання цивільно-правового договору: співвідношення понять // Підприємництво, господарство і право. – 2015. – № 9. – С. 21–24.

148. Цивільне право України: Академічний курс: підручник: у 2 т. / за заг. ред. Я. М. Шевченко. – 2-ге вид., допов. і перероб. – К.: Ін Юре, 2015.